

Lekker vreemd

Een gouden vondst doorbreekt de verwachtingen. Dat is prettig, hoewel dat bij eerste beluistering anders kan overkomen. Een korte verkenning van muzikale raadselachtigheid aan de hand van vijf iconische strijkkwartetten.

DOOR MARTIN KAAIJ • ILLUSTRATIES TSJISSE TALSMa

IN HET *Mary Poppins*-liedje *A spoonful of sugar (helps the medicine goes down)* zit een bijzondere vondst. Op het laatste woord 'down' gaat de melodie omhoog en niet, zoals je zou verwachten, omlaag. Het is ongewoon en zingt toch lekker. Je kunt het een gouden vondst noemen. In de film *Saving Mr. Banks* (over de onderhandelingen tussen Disney en de auteur van *Mary Poppins*) heeft Walt Disney er een groter woord voor: 'Iconisch.' Zo gezien bevat een iconisch strijkkwartet een gouden vondst die speelt met onze verwachtingen zonder dat het onaangenaam wordt. Dat doen luizenden strijkkwartetten. Een lijstje van vijf iconische strijkkwartetten heeft dus iets willekeurigs. Je kunt er gewichtig over doen, maar eerlijker is om te zeggen dat de lijstjesmaker een persoonlijke greep doet uit de pot met lekkers. Dit is de keuze van de programmeurs van het Muziekgebouw aan 't IJ en de Strijkkwartet Biënnale.

Beethoven

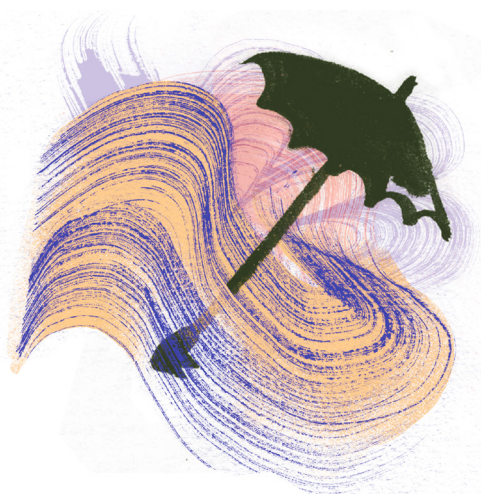
Strijkkwartet nr. 13 in Bes

Beethoven was na de eerste uitvoering van zijn *Strijkkwartet nr. 13 in Bes* boos op het publiek, omdat het voor de verkeerde muziek had gejuicht. Twee vlotte tussendeeltjes – het Presto en de Duitse dans – waren enthousiast ontvangen, maar zijn monumentale slotfuga viel niet in de smaak. Voor zulke luisteraars had Beethoven twee woorden: koeien en ezels. Maar misschien kon het nukkige genie zich niet goed in zijn publiek verplaatsen. Want bij een eerste beluistering is die fuga inderdaad tamelijk ondoorgrondelijk. Een beproefde methode om van zo'n fuga te gaan houden, is om die eerst vaak achteloos te horen – tijdens het koken, ganzenborden of facebooken – en pas echt te gaan luisteren wanneer alles zo'n beetje bekend voorkomt. Herkennen helpt enorm bij genieten. Het rare is dat

een mens zich later nog nauwelijks kan voorstellen hoe onbegrijpelijk de fuga eerst klonk. Maar het is een kwestie van smaak of de fuga dan inderdaad dierbaarder wordt dan de Duitse dans. Je kunt Beethoven niet in alles plezieren.

• **Pavel Haas Quartet**

zondag 26 januari 2020

Bartók

Tweede strijkkwartet

Er zwermen in Bartók's *Tweede strijkkwartet* vertrouwde ritmes, melodieën, akkoorden en muzikale gebaren rond. Een sensuele vioolmelodie glijdt met fluwelen tred door het hoge register; een cello gromt in de laagte; donderende akkoorden, obsessieve ritmes en knallende accenten drukken opwinding uit. Ondertussen gebeurt er ook altijd wel iets minder vertrouws of ronduit vreemds. Je hoort dan onregelmatige

ritmes, groteske sprongen en toonladers die net niet helemaal kloppen. De bekende en onbekende elementen schuren, kietelen en strelen elkaar dat het een aard heeft. Het is alsof je op reis bent door onbekend gebied, maar met je beste vrienden en je oude koffer. Alleen een goede kaart ontbreekt, want niemand weet hoe Bartók deze elementen tot zulke overweldigende muziek heeft gesmeed. Dat geeft niet, want er is niks mooier dan in muziek verdwalen.

• **Quatuor Diotima**

zaterdag 28 maart 2020

Ravel

Strijkkwartet in F

Ravel was pas 24 toen hij zijn enige strijkkwartet schreef. Hij droeg het op aan zijn oude leraar Fauré, maar de klank verraaft een hang naar beeldenstormer Debussy. Zo kwam Ravel met zijn strijkkwartet uit de kast als vooruitstrevende componist. Behoudende luisteraars hadden het er indertijd moeilijk mee. Hun monden zullen opengeven zijn bij het

weemoedige derde deel waarin de altviool regelmatig hoger speelt dan de twee violen en ook de cello flink aan de bak moet in de hoge regionen. Gemakkelijk is dat niet voor de musici, maar het levert prachtige kleuren op en daar was het Ravel om te doen. Met kleur zou Maurice 'Bolero' Ravel het publiek later nog vaker verrassen.

• **Dudok Kwartet**
zaterdag 1 februari 2020

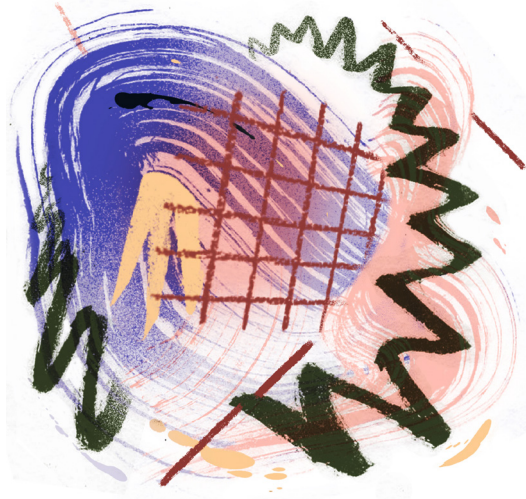
Reich

Different Trains

Aan het begin van Reichs *Different Trains* gebeurt direct iets raars. Het kwartet zit klaar om te spelen, de muziek begint met het hardnekkige

geriedel waar Reich bekend om staat, maar de muzikanten verroeren zich niet. Want in *Different Trains* bijt een tape de spits af met vooraf opgenomen strijkkwartetmuziek. Op die tape staan ook stemmen die steeds dezelfde woordjes zeggen: 'from Chicago', of 'the war is over', en natuurlijk 'different trains'. Ondertussen bootsen de strijkers de spreekmelodie van de stemmen na. 'Different trains' zegt een mannenstem; *do-do-miii* doet de altviool. Een gouden vondst is dat de instrumenten het liedje introduceren. De imitator is het origineel te snel af. Bijkomend effect van *Different Trains* is dat je dankzij de tape weer eens goed hoort hoe mooi een strijkkwartet in levenden lijve klinkt. Echte muziek komt niet uit een luidspreker.

• **Calder Quartet**
vrijdag 31 januari 2020

Priaulx Rainier

Strijkkwartet

'Bij B....-FIT bepaal je zelf wat fit is!!!' juicht een televisiereclame. In deze geest kun je ook zeggen dat ieder mens zelf bepaalt wat een iconisch strijkkwartet is en dan is het opeens niet vreemd om een onbekende naam tegen te komen. Ivy Priaulx Rainier (1903-1986) was een Zuid-Afrikaanse componist. Haar werk werd door de groten der aarde – Jacqueline du Pré, Yehudi Menuhin, Amadeus Quartet – gespeeld. Toch is ze behoorlijk in de vergetelheid geraakt, en dat is zonde van de mooie muziek. In het *String Quartet* uit 1939 gebeuren soms raadselachtige dingen. Een toonladder in het langzame deel klinkt bijvoorbeeld bekend en toch ook weer niet. Wat zou het zijn? Pas na enig gepuzzel aan de piano blijkt het een tamelijk gewone mineurladder te zijn die op een desoriënterend moment begint. Het klinkt alsof de eerste trede van een buitenaards, superzwaar materiaal gemaakt is, waardoor ze de overige houten treden uit hun verband trekt. Met zulke kleine middelen een iconisch effect teweegbrengen, kan alleen een groot componist.

• **Signum Quartett**
zaterdag 1 februari 2020

